

каров //Социальная безопасность и защита человека в условиях новой общественной реальности: сб. материалов IV междунар. науч.-практ. конф. (г. Пермь, Перм. гос. нац. иссл. ун-т, 22 ноября 2012 г.) / под общ. ред. З.П. Замараевой, М.И. Григорьевой; Перм. гос. нац. иссл. ун-т.– Пермь, 2012. – С.129-133.

3. World Population Prospects, 2006 revision: Online data [Електронний ресурс]. - Доступ до ресурсу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html>.

4. Статистичний щорічник України за 2011 рік / [уклад. О.Г. Осауленко; відп. За вип. О.Е.Остапчук]. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 558 с. – (Держкомстат України).

5. Демографічна ситуація в Україні у січні–листопаді 2012 року: Експрес-випуск / [уклад. О.Г. Осауленко] [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Рингач Н.О. Погляд на проблему передчасної смертності населення України крізь призму національної безпеки / Н.О. Рингач // Стратегічні пріоритети. – 2008. - №1(6). – С.102-111.

Рецензент: д.е.н., професор Чикуркова А.Д.

УДК: 338.43.02

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Маленька І.М., аспірант

Подільський державний аграрно-технічний університет

У роботі обґрунтовується сутність терміну «державна підтримка», узагальнюються трактування дефініції «державна підтримка сільського господарства», дається оцінка існуючих підходів до визначення місця державної підтримки сільського господарства в системі державного регулювання аграрного сектору економіки, висвітлюються основна мета і цілі державної підтримки аграрного сектору.

This paper substantiates the essence of the term "government support", summarizes the interpretation of the definition of "public support for rural first-spodarstva" assesses existing approaches to determining the location of state support for agriculture in the state regulation of the agricultural sector, highlights the main aim and purpose of government support agricultural sector.

Постановка проблеми. Сільське господарство є однією із найбільш перспективних галузей економіки України. Ситуація, що склалася на сьогодні в аграрному секторі як країни в цілому, так і в окремих її регіонах вимагає зваженого аналізу, формування заходів щодо подолання спаду виробництва продукції, зміцнення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників, використання наявних резервів, переходу агропромислового виробництва на інноваційний тип розвитку. За даних умов роль держави в системі підтримки аграрного сектора є найбільш вагомим для формування ефективного організаційно-економічного механізму його функціонування. Особливої актуальності сьогодні набувають питання обґрунтування теоретичних аспектів державної підтримки сільського господарства з урахуванням нагромаджених економічною наукою знань і передового зарубіжного та набутого вітчизняного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування теоретичних основ державної підтримки сільського господарства є предметом поглиблених наукових досліджень і знайшли своє відображення у роботах багатьох українських вчених, зокрема Васильчак С.В. [1], Дем'яненко М.Я. [2,3], Лузана Ю.Я.[4], Олійник Т.І. [5], та ін., в роботах зарубіжних науковців, таких як

Беспехотний Г.В. [6], Гордєєв А.В. [7], Ломакін Б.І. [8], Овсянка Л.А. [9], Пригунов А.Є. [10], Торопов А.І. [11] та ін. Проте ряд теоретичних і практичних аспектів механізму державної підтримки сільського господарства все ще залишаються недостатньо розробленими, що і стало підставою для вибору теми, визначення мети і завдань даної статті.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад необхідності функціонування системи державної підтримки сільського господарства на сучасному етапі його розвитку. В ході дослідження вирішити наступні завдання: обґрунтувати необхідність теоретичних досліджень у сфері державної підтримки сільського господарства; розглянути існуючі визначення понять «державна підтримка», «державна допомога», «державне регулювання» стосовно сільського господарства, знайти їх спільні та відмінні риси; узагальнити основні підходи до трактування даних дефініцій та вказати їх недоліки; висвітлити мету та цілі державної підтримки сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В даний час в умовах тривалого формування економічного механізму аграрного сектору економіки України, який відповідав би ринковим умовам господарювання, серед вітчизняних вчених не згасають дискусії щодо державного регулювання та державної підтримки сільського господарства. Уточнюються та даються нові визначення, які більш вдало відповідають сучасним реаліям, розширюється поле аргументацій щодо доцільності підвищення ролі держави в розвитку аграрного сектору економіки.

Серед вчених-економістів немає єдиної думки щодо поняття «державна підтримка». Найчастіше даний термін ототожнюють з державним регулюванням, системою фінансової чи бюджетної підтримки, державною допомогою та іншими.

Можна виділити основні підходи до трактування терміну «державна підтримка», серед яких наступні:

- 1) сукупність стимулів, що надаються підприємствам визначеної галузі з боку держави (Яценко Л.Д., Цихан Т.В., Азьмук Н.А. та ін.);
- 2) діяльність уповноважених державою органів, спрямованих на підтримку галузі (Золотарьов О.М. та ін.);
- 3) державна допомога окремим суб'єктам господарювання, чи галузі в цілому (Булана О.О., Бугаєнко Н.М. та ін.);
- 4) система заходів, здійснюваних державою з метою підтримки галузі (Самигін Д.Ю., Баришніков Н.Г. та ін.).

Як бачимо, у визначенні сутності «державної підтримки» існує чимало недоліків, серед яких: нечітке визначення підпорядкованості державної підтримки державному регулюванню економіки; відсутність єдиної думки щодо можливих заходів державної підтримки; необґрунтованість мети здійснення державної підтримки.

Немає однастайності серед авторів і в трактуваннях безпосередньо терміну «державна підтримка сільського господарства».

Так, на думку Л. Гордєєва, «система державного регулювання сільського господарства – поняття більш широке, ніж державна підтримка, і включає в себе різноманітні заходи впливу на розвиток як агропромислового виробництва, так і суспільства в цілому. Крім державної підтримки державне регулювання

об'єднує і такі складові, як адміністративний вплив, правове регулювання, заходи обмежуючого характеру» [7]. Дійсно, державна підтримка аграрного сектору економіки, є невід'ємною частиною державного регулювання, оскільки являє собою сукупність різноманітних інструментів та форм економічного впливу на розвиток сільського господарства з метою формування його стабільності та конкурентоспроможності, розвитку сільських територій і досягнення продовольчої безпеки держави.

Схожою є думка Б.Ломакіна, який вважає, що «державна підтримка є частиною державного регулювання економіки і означає сукупність організаційних, правових, економічних та інших заходів впливу на розвиток господарської діяльності та вирішення соціальних проблем» [8]. Отже, основною метою державної підтримки сільського господарства є створення правової бази, економічних, соціальних умов, протекціоністського клімату, що сприятиме стимулюванню виробництва сільськогосподарської продукції.

Складовою державного регулювання сільського господарства державну підтримку також вважають Торопов А.І. та Рапава С.Т. Державне регулювання, на їх погляд, поняття досить містке за змістом, оскільки воно охоплює процеси створення кінцевого продукту аграрного сектору, а також процеси формування, розподілу та перерозподілу доходів, отриманих від його реалізації. Воно включає економічні та неекономічні заходи впливу на сільське господарство (наприклад, правові та адміністративні). В свою чергу, державна підтримка не зачіпає основ економічного механізму, тобто принципів формування, розподілу та перерозподілу доходів, вона лише сприяє кращій адаптації господарюючих суб'єктів до створених умов виробництва, в тому числі до порушень еквівалентності міжгалузевого обміну. «Державна підтримка – це сукупність форм і методів економічного впливу держави, спрямованих на забезпечення економічного зростання аграрного сектору економіки і формування еквівалентного міжгалузевого обміну в системі АПК» [11].

Існують суперечки щодо співвідношення термінів «державна підтримка сільського господарства» та «державна допомога». На думку Беспяхотного Г.В., Кошолкіної Л.А. словосполучення «державна допомога» більш доречно застосовувати в соціальній сфері, тобто, коли мова йде про державну допомогу ветеранам, малозабезпеченим верствам населення, особам, які постраждали від стихійних лих і т.п. Термін «державна підтримка - це змістовна сторона різних способів підтримки сільськогосподарських товаровиробників, що забезпечує їх гідне існування». Вона здійснюється за допомогою комплексу заходів, метою яких є «забезпечення еквівалентного обміну між галуззю сільського господарства і галузями промисловості; підтримка і розвиток ресурсного та виробничого потенціалів; розвиток галузі, що розвивається, на інноваційній основі і досягненнях науково-технічного прогресу, підвищення її конкурентоспроможності» [6].

Деякі автори систему державної підтримки сільського господарства зводять лише до фінансової та бюджетної підтримки (наприклад, Пригунов А.Є.) Вони визначають державну підтримку як сукупність прямих виплат з державного бюджету безпосередньо сільськогосподарським товаровиробникам [10]. Проте, з цією думкою важко погодитися. Державна підтримка вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, як відомо, може бути організована не

тільки через прямі бюджетні виплати, вона може здійснюватися і у формі не-прямих заходів (закупівельні і товарні інтервенції з зерном, закупівлі сільгосп-продукції і продовольства для державних потреб та ін.). Не можна також пого-дитися і з висновком про те, що «державна підтримка - це сукупність різних важелів та інструментів фінансування», «державна підтримка – це виплати з державного бюджету» і тільки. Підтримка доповнюється і такими ефективними заходами організаційно-економічного характеру держави як організація лізин-гових відносин, реструктуризація заборгованості сільськогосподарських органі-зацій, списання з підприємств пені і штрафів, організація системи кредитної ко-операції, стимулювання створення сільськогосподарських споживчих, торгово-закупівельних, переробних і обслуговуючих кооперативів, введення єдиного сільськогосподарського податку та ін.

Найбільш вдалим, на наш погляд, є трактування терміну «державної під-тримки сільського господарства» у роботах:

1) Овсянка Л.А., який визначає її як «сукупність заходів фінансового, економічного, управлінського, інформаційного, організаційного та правового характеру, спрямованих на підвищення стабільності та ефективності функціо-нування аграрного сектору» [9];

2) Васильчак С.В., яка трактує її як «спосіб захисту інтересів сільсько-господарських товаровиробників», який розглядається не тільки як тактичний прийом, але і як стратегічний ресурс, направлений на вирішення пріоритетних, перспективних завдань розвитку сільського господарства, в тому числі «змен-шення рівня безробіття на селі, підвищення рівня оплати праці, створення но-вих робочих місць, розвиток соціальної інженерної інфраструктури» [1];

3) М.Я. Дем'яненко, на думку якого, «державна підтримка сільського го-сподарства – це забезпечення достойних рівнів доходності та прибутковості ви-робничої діяльності сільськогосподарських товаровиробників усіх форм влас-ності і господарювання, поліпшення еквівалентності обміну з промисловими галузями, а також покращання фінансової стійкості та фінансового стану сіль-ськогосподарських товаровиробників» [3].

З метою забезпечення ефективного функціонування державної підтримки сільського господарства, необхідно визначити її основну мету та цілі. Однак, відсутність в Україні єдиного нормативно-правового документу, який би регла-ментував порядок здійснення державної підтримки сільського господарства в державі, створює ситуацію їх неоднозначного трактування.

Так, Ю.Я. Лузан вважає, що «рівень державної підтримки має забезпечу-вати стабільні темпи розвитку аграрного сектору, унеможливаючи збитко-вість сільськогосподарських підприємств» [4]. Метою державної підтримки, на думку М.Я. Дем'яненка, є «підтримка прибутковості сільськогосподарських то-варовиробників і стабільної економічної ситуації в галузі, забезпечення продо-вольчої безпеки, конкурентоспроможних товаровиробників у міжнародному поділі праці, упередження негативних процесів міграції праці тощо» [2]. Т.І. Олійник вважає, що «ефективний механізм державної підтримки має забез-печувати не тільки прибуткове ведення сільськогосподарського виробництва, що відображає досягнення інтересів власників сільгосппідприємств, а й задово-лення інтересів найманих працівників і землевласників-орендодавців» [5].

Отже, на думку більшості науковців, основними цілями державної підтримки сільського господарства є:

- 1) збільшення обсягів виробництва продукції високої якості з метою вирішення проблеми продовольчої безпеки;
- 2) підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки, що стимулюватиме економічне зростання економіки;
- 3) активізація науково-дослідної роботи, що створить конкурентну перевагу національних товаровиробників у довгостроковій перспективі;
- 4) розвиток сільських територій;
- 5) підвищення зайнятості сільського населення тощо.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що сьогодні існують різні підходи до визначення поняття «державна підтримка», але більшість науковців схилиються до тієї думки, що державна підтримка є важливою складовою державного регулювання аграрного сектору, з чим ми повністю погоджуємось.

Узагальнюючи підходи вчених-економістів щодо трактування терміну «державна підтримка сільського господарства», вважаємо, що державна підтримка сільського господарства – це сукупність державних стратегічних заходів фінансового, управлінського, економічного, організаційного, правового характеру, спрямованих на вирішення пріоритетних завдань розвитку аграрного сектору економіки, а саме, покращення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників, забезпечення їх прибутковості, зменшення рівня безробітності на селі, розвиток сільських територій тощо.

В якості напрямку подальших досліджень слід відзначити необхідність вивчення методологічних засад державної підтримки сільського господарства через ґрунтовний розгляд її механізму, інструментів, форм та напрямів.

Список використаних джерел:

1. Васильчак С.В., Дацюк-Томчук М.Б. Актуальні питання державної підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва / Вісник СНАУ, випуск №4, Серія «Економіка та менеджмент», – 2009, С. 95-98
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С.4 -13
3. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2008. – №9. – С.3 – 10
4. Лузан Ю.Я. Розвиток державної підтримки аграрного сектору України в умовах членства в СОТ / Ю.Я. Лузан // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 3. — С. 6
5. Олійник Т. І. Державна підтримка аграрного сектора економіки України / Т. І. Олійник // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С.80–85.
6. Беспехотный Г.В., Барышников Н.Г., Кошолкина Л.А. Государственная поддержка сельского хозяйства (анализ действующей системы и обоснование ее изменений). - М.: Международная Федерация Шоу Дао, 2006. — 178 с.
7. Гордеев А. Повышать инвестиционную привлекательность сельского хозяйства / А. Гордеев // АПК: экономика, управление. – 2006. – № 4. – С.2-4
8. Ломакин Б.И. Разработка прогноза социально экономического развития сельскохозяйственного предприятия.[Электронный ресурс] / Б. И. Ломакин; Под ред. Н.В. Рыскина. // Саранск: Из-во Мордовского ун-та, 1994. - 120 с. // Режим доступа: <http://economy-lib.com/razvitie-ekonomicheskogo-mehanizma-gosudarstvennogo-regulirovaniya-zemelnyh-otnosheniy-v-selskom-hozyaystve#ixzz2IAa4C37>.